BOSHLANG‘ICH SINFLARDA BADIIY MATNNI TAHLIL QILISHGA O‘RGATISHDA INTEGRATIV YONDASHUVNING AHAMIYATI

Ravshanova Nigora Sultanovna
Guliston shahar 7-umumta’lim maktabi o‘qituvchisi
yuldasheva0777@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda badiiy matnni tahlil qilishga o‘rgatishda integrativ yondashuvning ahamiyati yoritilgan. Unda ona tili va o‘qish savodxonligi darslarini boshqa fanlar bilan uyg‘unlashtirish orqali o‘quvchilarning matnni anglash, tahlil qilish, mustaqil fikrlash hamda ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, integrativ metodlarning badiiy asar mazmunini chuqurroq idrok etish, qahramonlar xarakterini baholash va o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishdagi o‘rni ochib berilgan. Maqolada boshlang‘ich ta’lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar va fanlararo aloqadorlik asosida tashkil etilgan darslarning samaradorligi yuzasidan ilmiy-nazariy qarashlar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: badiiy matn, badiiy tafakkur, boshlang‘ich ta’lim, fanlararo integratsiya, ijodiy fikrlash, integrativ yondashuv, matn tahlili, mustaqil fikrlash, nutqiy kompetensiya, o‘qish savodxonligi, pedagogik texnologiyalar, ta’lim samaradorligi.

Abstract: This article highlights the importance of an integrative approach to teaching literary text analysis in primary school. It analyzes the issues of developing students' skills in understanding, analyzing, independent thinking, and creative approach to the text by combining native language and reading literacy lessons with other subjects. It also reveals the role of integrative methods in a deeper understanding of the content of a work of art, assessing the character of characters, and forming students' speech competencies. The article presents scientific and theoretical views on the effectiveness of lessons organized on the basis of modern pedagogical technologies and interdisciplinary connections in the process of primary education.

Keywords: literary text, artistic thinking, primary education, interdisciplinary integration, creative thinking, integrative approach, text analysis, independent thinking, speech competence, reading literacy, pedagogical technologies, educational effectiveness.

Аннотация: В данной статье подчеркивается важность интегративного подхода к обучению анализу литературных текстов в начальной школе. Анализируются вопросы развития у учащихся навыков понимания, анализа, самостоятельного мышления и творческого подхода к тексту при сочетании уроков родного языка и чтения с другими предметами. Также раскрывается

роль интегративных методов в более глубоком понимании содержания произведения искусства, оценке характера персонажей и формировании речевых компетенций учащихся. В статье представлены научно-теоретические взгляды на эффективность уроков, организованных на основе современных педагогических технологий и междисциплинарных связей в процессе начального образования.

Ключевые слова: литературный текст, художественное мышление, начальное образование, междисциплинарная интеграция, творческое мышление, интегративный подход, анализ текста, самостоятельное мышление, речевая компетентность, грамотность чтения, педагогические технологии, эффективность образования.

Yurtboshimiz Sh.Mirziyoyev haqli ravishda ta’kidlaganidek, “Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma’naviy salohiyatga ega bo‘lib, dunyo miqyosida o‘z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo‘sh kelmaydigan insonlar bo‘lib kamol topishi, baxtli bo‘lishi”ga erishishda “...umumiy o‘rta ta’lim, o‘rta maxsus va oliy ta’lim sifatini yaxshilash hamda ularni rivojlantirish chora-tadbirlarini amalga oshirish”ga alohida urg‘u berilgani bejiz emas.

Mutaxassislarning ta’kidlashicha, «Integratsiya tushunchasi fanda avvaldan mavjud bo‘lgan turli qismlar va elementlarning birlashgan holda faoliyat yuritish jarayonini ifoda qiladi»[1].

Boshlang‘ich sinflarda badiiy matnni tahlil qilishga o‘rgatishda integrativ yondashuv muhim pedagogik ahamiyatga ega bo‘lib, u o‘quvchilarda bilim, ko‘nikma va malakalarni yaxlit holda shakllantirishga xizmat qiladi. Integrativ yondashuv ta’lim mazmunini turli fanlar, faoliyat turlari va kompetensiyalar bilan uzviy bog‘lagan holda tashkil etishni nazarda tutadi. Bu esa badiiy matnni chuqur anglash va tahlil qilish jarayonining samaradorligini oshiradi.

“Matn” so‘zi rus va ingliz tillaridan chop etilgan adabiyotlarda “текст” (lotincha “textum” asosida shakllantirilgan “text”) shaklida qo‘llanilib, “bog‘lanish”, “birikish”, “aloqa”, “birikma” kabi ma’nolarni bildiradi[2]. Ushbu tushunchaning g‘oyaviy-nazariy tavsifi tadqiqotchi M.Yo‘ldoshevning badiiy matn lingvopoetikasining tadqiqiga bag‘ishlangan monografiyada batafsil yoritilgan.

O‘quvchilarni badiiy matnni tahlil qilishga o‘rgatish pedagogik muammo bo‘lib, u o‘qituvchidan alohida metodik qo‘llanma, psixologik, fiziologik xususiyatlarni inobatga olishi kerakligini talab qiladi.

Boshlang‘ich ta’lim bosqichida o‘quvchilarning tafakkuri asosan konkret va obrazli bo‘lgani sababli badiiy matnni faqatgina adabiy tushunchalar asosida tahlil qilish yetarli natija bermaydi. Integrativ yondashuv orqali badiiy matn tahlili ona tili, o‘qish savodxonligi, tasviriy san’at, musiqa, atrof-muhitni o‘rganish kabi fanlar bilan bog‘lab olib boriladi. Natijada o‘quvchilarda matn mazmunini ko‘p qirrali idrok etish imkoniyati yuzaga keladi.

Matn ustida ishlash mohiyat e’tibori bilan asar mazmunini o‘zlashtirish, g‘oyaviy-badiiy xususiyatlarini o‘rganish va shu asosda o‘quvchilarning mustaqil

fikrlash malakasini shakllantirish orqali ma’naviy-axloqiy tarbiya berish vazifasiga xizmat qiladi[3].

Mazkur yondashuvning muhim jihatlaridan biri — til va nutq kompetensiyasini rivojlantirishdir. Badiiy matn tahlili jarayonida o‘quvchilar yangi so‘z va iboralarni o‘rganadilar, gap tuzilishini anglaydilar, o‘z fikrlarini izchil va asosli ifodalashga o‘rganadilar. Integratsiya jarayonida ona tili darslarida o‘rganilgan grammatik va leksik bilimlar badiiy matn ustida ishlash orqali mustahkamlanadi.

Ona tili darslarida boshqa o‘quv fanlari bilan turli darajada integratsiya amalga oshiriladi. B.Abdullayevaning ta’kidlashicha, o‘quv fanlarining o‘zaro aloqadorligini ta’minlash usuli bo‘yicha: bir tomonlama, ikki tomonlama, ko‘p tomonlama[4] integratsiyalash mumkin. Bir tomonlama integratsiyalanishda o‘quv fanidagi maqsadga muvofiq kelgan holatlardan andaza olinadi, ikkinchisida o‘zaro ta’sir orqali bir-birining ta’lim mazmunini unifikatsiya qilish, boyitish ishlari ro‘yobga chiqariladi. Biri bilan (masalan, rus tili, chet tillar, qisman tarix) ***bir tomonlama***, ikkinchisi, aniqrog‘i, so‘z san’ati sanalmish adabiyot o‘quv fani bilangina ***ikki tomonlama*** integratsiyalash sodir etiladi.

Integrativ yondashuv boshlang‘ich sinflarda badiiy matnni tahlil qilish jarayonini tizimli va maqsadga yo‘naltirilgan holda tashkil etish imkonini beradi. Mazkur yondashuvda o‘quvchilarning bilimlari alohida fanlar doirasida emas, balki o‘zaro bog‘liq va bir-birini to‘ldiruvchi jarayon sifatida shakllantiriladi. Bu holat badiiy matnni tahlil qilishda o‘quvchilarning bilimlarni real vaziyatlarga tatbiq etish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Integrativ yondashuvning muhim pedagogik imkoniyatlaridan biri — fanlararo bog‘liqlikni ta’minlashdir. Masalan, badiiy matn tahlili jarayonida tarixiy voqealar, milliy qadriyatlar, tabiat hodisalari bilan bog‘liq ma’lumotlardan foydalanish o‘quvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi. Bu esa matn mazmunini chuqurroq anglash va tahlil qilishga zamin yaratadi.

Metodist olimlar bunday birlashtirish sun’iy bo‘lmasligi kerakligini alohida ta’kidlaydilar: «O‘quv fanlarini integratsiyalash, bu – turli o‘quv fanlarini sun’iy ravishda bir-biri bilan birlashtirish degan gap emas. Ularni o‘zaro uyg‘unlik, uzviylikda o‘rganish fanlar o‘rtasidagi umumiy o‘xshashlikni, har biriga xos xususiyatini va har birini hayotga tatbiq etish usullarini puxta, aniq bilib olgan taqdirdagina samarali bo‘ladi»[5]

Bundan tashqari, integrativ yondashuv o‘qituvchidan yuqori metodik tayyorgarlikni talab etadi. O‘qituvchi badiiy matnni tahlil qilishda turli fanlararo aloqalarni to‘g‘ri rejalashtirishi, dars maqsadini aniq belgilashi va o‘quvchilar faolligini ta’minlaydigan metodlardan foydalanishi lozim. Bu esa ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Boshlang‘ich sinflarda badiiy matnni tahlil qilish jarayonida integrativ yondashuvni qo‘llash ta’limning didaktik tamoyillari asosida amalga oshiriladi. Xususan, izchillik, tizimlilik, ongli va faol ta’lim, ko‘rgazmalilik hamda yoshga moslik tamoyillari integratsiya jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu tamoyillarga

tayanilgan holda tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning bilish faoliyatini faollashtiradi va badiiy matn tahlilining samaradorligini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinflarda badiiy matnni tahlil qilishga o‘rgatishda integrativ yondashuv pedagogik jarayonning samaradorligini oshiruvchi, o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta’minlovchi muhim didaktik omil hisoblanadi. Ushbu yondashuvni ta’lim amaliyotiga izchil joriy etish orqali o‘quvchilarda badiiy matnni anglash, tahlil qilish va baholash ko‘nikmalarini yuqori darajada shakllantirish mumkin. Boshlang‘ich sinflarda badiiy matnni tahlil qilishga o‘rgatishda integrativ yondashuv ta’lim jarayonining sifatini oshiruvchi, o‘quvchilarning bilish faoliyatini faollashtiruvchi va shaxsiy rivojlanishini ta’minlovchi samarali pedagogik vosita hisoblanadi. boshlang‘ich sinflarda badiiy matnni tahlil qilishga o‘rgatishda integrativ yondashuv didaktik, metodik va tashkiliy jihatdan mukammal tizim sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu yondashuvni izchil va ilmiy asosda joriy etish boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirishga, o‘quvchilarning badiiy tafakkuri va umumiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalangan adabiyotlar ro‘yxati:

1.To‘xtamatov X. Zamonaviy ta’limda an’anaviy va masofadan o‘qitish shakllari integratsiyasi.//Pedagogika. – Toshkent – 2015. - № 4 – B. 59-64

2. O‘zbek tilining izohli lug‘ati / 5jildli. To‘rtinchi jild. A.Madvaliyev tahriri ostida. Tahrir hay’ati: E.Begmatov va boshq. – T.: «O‘ME» Davlat ilmiy nashriyoti, 2008. – 606 b.

3.Matjon S. Maktabda adabiyotdan mustaqil ishlar. – T.: O‘qituvchi, 1996. 108 b.

4. Abdullayeva B.S. Fanlararo aloqadorlikning metodologik-didaktik asoslari (ijtimoiy-gumanitar yo‘nalishdagi akademik litseylarda matematika o‘qitish misolida): Ped.fan.dok. … diss. – Toshkent – 2006 -264b.

5. Jo‘rayev R. Zunnunova A. Ta’lim jarayonida o‘quv fanlarini integratsiyalash. O‘qituvchilar uchun qo‘llanma. – T., Sharq , 2005-80b